

הכניית מרחבי שותפות חינוכית

עם הורים צולפים:

"...זזה לא, וזה לא,

ובכל זאת טופחת שפה אחרת בפה עד פקוע חניכיים,

ובכל זאת תוקפים ריחות דחויים ואהובים

ואני נופל בין העגות

אובד בבליל הקולות."

מתוך: תקציר שיחה / ארז ביטון

האם קיים בעיניך "הורה ישראלי"? מי הוא?

האם אתה הורה ישראלי?

איך מרכיבי להיות תרבותיים בונים את הזהות ההורית שלך?

איך רגשות מתעוררים בק המפגשי שותפות חינוכית עם הורים צולפים?

איך תפיסות (או שאלה סטריאוטיפים...) מנחים אותך המפגשי שותפות חינוכית עם משפחות צולפים, חדשות וותיקות...

השותפות החינוכית הינה אמירה תרבותית תואמת תקופה ולא בכדי היא צומחת בחברה הישראלית הפוסט מודרניסטית של ראשית המאה העשרים ואחת. ההוויה החברתית – תרבותית שבבסיס השותפות לוקחת בחשבון את המגוון והשונות שבחברה הישראלית, ונקודת המבט הדמוקרטית - פלורליסטית מבקשת ליצור שפת שותפות שמדברת במגוון שפות.

מה אומרת כל שפה? מה מבקשת כל תרבות? סוצקבר - כהן (2002) מדגישה כי ראשית הסובלנות צריכה להיות מעצם האבחנה בין מגוון ההתייחסויות החברתיות להורות, למעמדה ולתפיסת תפקידיה. הגדרת התפקיד ההורי בשותפות החינוכית הינה דינמית וגמישה נמצאת כל הזמן בשינוי וטלטלה בין ההורות המסורתית לבין ההורות המודרנית. ובתוך – תפיסות ההורות המשתנות בין מוצא למוצא, בין דתיות לחילוניות, בין דתות ועוד...

איזו מאפיין הנחייה ייחודיים יהיו לצבורתק עם צוותי החינוך בתחום השותפות החינוכית עם משפחות צולית?

מה קורה להורות במצב של מעבר בין תרבויות?

יכניץ (2010) מונה 4 מאפיינים למשפחות העולים –

1. היפוך תפקידים – הילד מסתגל מהר יותר מהוריו והם הופכים לתלוליים בו.
2. ערעור בטחון ההורים בתפקוד ההורי המוכר והידוע להם, מול הנורמות החדשות בחברה הקולטת.
3. התרכזות ההורים בהשרדות הקיומית - פרנסה, קליטה, קשיי היום יום, משאירים את ההורים עם פגיעה במשאבי הזמן ובפניות לליווי התפתחותי של הילדים. על רקע לחצי קליטה, קשיי הסתגלות, ניכור חברתי, אבטלה נוצר שינוי בהתנהגות ההורים ובתפקודם.
4. פערים ושונות תרבותית, עד כדי סתירה בין ציפיות החברה ומערכת החינוך לבין ציפיות הבית.

בארצות מוצא שונות תפקיד ההורה נתפס באופן שונה משהוא נתפס בארץ. יכניץ (שם) מציינת כי בארץ אכן חל שינוי בדפוס ההורות של משפחות העולים, וכי עם הזמן ניכרת התקרבות לדפוס ההורות הישראלי. למשל המעבר בין ההורה כדמות פטריארכאלית וסמכותית, להורה מעורב ודיאלוגי. [טטר \(2004\)](#) טוען כי השינויים הסביבתיים בעלייה מפגישים את המשפחה כולה (ולא רק את פרטיה כיחידים) עם מערכת חברתית וערכית שונה, ולכן נוצרים פערים ואף קונפליקט בין דפוס היחסים והתפקוד שהתקיימו בתרבות המוצא לבין התפיסות הרווחות בחברה החדשה. הורים עולים רבים נאלצים להתמודד עם ביקורת חברתית ולעיתים אף עם איסור על אסטרטגיות הוריות מוכרות להם כגון הכאה, הטלת משמעת. הורים רבים פחות מיומנים באסטרטגיות החינוכיות המומלצות כיום, כגון - הידברות, שיח ושיתוף. כתוצאה מכך חשים ההורים חוסר בטחון וחוסר אונות בתפקודם ההורי (סוצקבר-כהן, 2002). הם מאבדים את אסטרטגיות המקור שלהם מבלי שיצליחו לאמץ באופן אותנטי אסטרטגיות חדשות. יכניץ (2010) מדגימה כיצד ניגודים בין תפיסת ההורות המקורית לבין הנורמות בחברה הקולטת עלולים להביא להקפדה על חינוך על פי תרבות המוצא תוך התעלמות והתנגדות לתרבות הקולטת, או מנגד עשויים להביא לניתוק מתרבות המוצא ואימוץ של התרבות הקולטת. כך או כך נפגעים מעמדם וסמכותם של ההורים וההורות שלהם מוחלשת.

מאסכת השתתפות החינוכית, מה חשוב לך כאיש חינוך וטיפוּל לרצות על ההורה הצולף?

בדרך לביסוס **שותפות חינוכית** מיטבית איש החינוך והטיפול שואף להרחיב את הבנתו וידיעותיו לגבי ההורה העולה. **שותפות חינוכית** עם הורים עולים, או עם הורים בני עולים, חייבת להיות רגישה מצב ורגישה תרבות. יש להכיר את מערכת החינוך בארצות המוצא השונות ואת התפיסה החינוכית המקובלת שם ולא לראות את העולים כמקשה אחת. טטר (2004) מעודד את צוותי החינוך לפתח "אמפתיה תרבותית" (רגישות תרבותית ופתיחות) בעבודתם עם משפחות מתרבות שונה. חשוב שאיש החינוך יהיה ער ומודע לאופן בו הוא "מבין תרבותית" את החוויות האישיות של אותו שותף חינוכי, על אחת כמה וכמה כשהן משקפות ערכים ונורמות שונים משלו (ואולי אף סותרים...). נדרש שילוב של מידע רלוונטי על תרבות המוצא של ההורה העולה עם מודעות של איש החינוך לגבי מידת השוני והדמיון בין מערכת הערכים שלו לבין זו של ההורה.

לפי יכניץ (2010) ראוי שאיש החינוך יבדוק מהי תפיסת ההורות בארץ המוצא: מה מידת החשיבות שנותנים ההורים לנושא הלימודים וההשכלה? איך תופסים ההורים את תפקידי הילד? מהן המטלות שהוא אמור לבצע ביום יום? עד איזה גיל חווים ההורים את יחסיהם עם הילד כיחסי תלות וקרבה? מתי להבנת ההורים הופך הילד לעצמאי? באילו תחומים? מה תפיסת הגבולות של ההורים? מה תפיסת ההגנה על ילדם של ההורים? מה היחס לנושא הסמכות? איזו מידה של צייתנות וריסון דורשים הורים מילדם? מה עמדת ההורים כלפי ענישה? איך תופסים ההורים את הממסד? איזה מקום נותנים ההורים לרשת המשפחתית? לרשת החברתית שלהם? של הילד?

סוצקבר-כהן (2002) מזמינה את אנשי החינוך לבדוק עם ההורים מה הם מבקשים עבור ילדם – שייכות לתרבות הכללית או שמירה על זהות המקור הייחודית? טטר (2004) מוסיף שיש לברר מה גיל העולים? מגדר? וותק בארץ? גיל העלייה? אזור המוצא? מה דפוס היחסים הבין – דורים במשפחה? מה העמדה כלפי פנייה לקבל סיוע פורמאלי בכלל וייעוץ פסיכולוגי חינוכי בפרט?

מה מייחד שתתפות חינוכית עם הורים צולפים?

ע"פ דוח האקדמיה (גרינבאום ופריד, 2011) מערכת החינוך חייבת לנקוט יוזמה פעילה ומתמשכת, המותאמת לשונות בצרכי האוכלוסיות השונות. כאמור, הקשר הוא עם המשפחה ולא רק עם ההורים, בייחוד כשמדובר במשפחות עולים ובהורים ממוצא תרבותי שונה. על המערכת לנקוט צעדים ייחודיים

ומותאמים כדי לאפשר גם להם להשתלב במרחב השותפות החינוכית. במסמך הסטנדרטים שפרסם האגף לקליטת תלמידים עולים, מוזמנים צוותי החינוך לפעול לפי ארבעה היבטים לסטנדרטים המסייעים לבית הספר בתהליכי הקליטה: ההיבט הארגוני מנהלי, ההיבט הלימודי, ההיבט החברתי וההיבט התרבותי. ארבעת היבטים אלה מתורגמים כמובן בעבודה עם התלמידים אך נדרשים לתשומת לב ייחודית גם במרחב השותפות החינוכית עם ההורים.

טטר (2004) מזהה פער בין רטוריקה פלורליסטית בקרב צוותי החינוך בעד שמירת זהות ייחודית של העולים, לבין ההתנהלות בפועל שמדרבנת את העולים להפוך לישראלים. כחלק מהבניית השותפות החינוכית, יש לעודד את ההורים והתלמידים לשמר את זהותם המשפחתית והתרבותית (לגיטימציה לביטויי תרבות), השאיפה היא לחזק זהות מקור וזהות ישראלית, בכפיפה אחת. יש להתחשב בתחושות "ניכור" או "קיפוח" ובתחושות געגוע והתרפקות על העבר של משפחות שונות על רקע תרבותי או אפליה. המחקר מוכיח (טטר, שם) כי ככל שהעולים מחזיקים באופן חיובי בזהויות רבות יותר (ארץ מוצאם, זהות דתית, זהות ישראלית) כך עולה מידת ההסתגלות שלהם. ריבוי זהויות מספק לעולים משאבים רבים יותר (ערכיים, תרבותיים, לשוניים, חברתיים) העשויים לקדם התאקלמות.

כיצד יכולה מערכת החינוך לחזק את כל מערך הזהויות של משפחות העולים? **השותפות החינוכית** הינה כלי מסייע לליווי אותן משפחות ולחידוד עושר הזהויות שלהם:

- **שותפות חינוכית** הדדית פועלת מעצם מהותה להחזיר את האחריות והסמכות לידי ההורים, מתוך דיאלוג והכרה ולא מתוך עמדה פטרנליסטית של מומחיות ו/או הצלה...
- מחויבות השותפות החינוכית היא להתבונן במבט רגיש על משפחת העולים כמשפחת עולים עוד שנים ארוכות אחרי שנקלטה והשתלבה. מבט אמפאתי ורגיש לזהותם כ"עולים חדשים" ולהיותם משפחה במשבר עלייה על מגוון ההתמודדויות ([שפ"ינט-אוכלוסיות מיוחדות: עולים](#)).

